

Dat spreekt voor zich

De ontwikkeling van gespreksvaardigheid

Tiba Bolle
Petra Popma

In het nieuwe inburgeringsstelsel gaat de norm voor het taalniveau omhoog, van A2 naar B1. Wat betekent dit voor de ontwikkeling van gespreksvaardigheid? En wat heeft communicatieve competentie ermee te maken? Het ITTA gaf hierover een workshop op de BVNT2-conferentie. In dit artikel verkennen ITTA-trainers en -adviseurs Tiba Bolle en Petra Popma het Europees Referentiekader¹ als ijkpunt, en geven zij handzame tips voor een effectieve didactische aanpak.

Onderwijs in gesprekken voeren heeft een heel eigen dynamiek. Een gesprek voeren is, anders dan lezen of schrijven, gebonden aan een moment. Een gesprek is over het algemeen eenmalig en onomkeerbaar, het gebeurt hier en nu. De sprekers moeten tijdens een gesprek flexibel zijn en hun taalkennis direct toepassen. Een gesprek is context- en situatiegevoelig en de uitvoering is van allerlei interne en externe factoren afhankelijk. Ben je al bekend met het onderwerp? Moet je spontaan reageren of heb je tijd om je voor te bereiden? Is je gesprekspartner gelijkwaardig of een meerdere, welwillend, een bekende of een vreemde? Kun je vrijuit spreken, mag je oefenen of moet je presteren (als in een toets)? Bezit je voldoende taalkennis om met onvoorspelbare reacties om te gaan? Al deze factoren samen bepalen hoe goed een gesprek verloopt. Hierna gaan we eerst in op de vraag wat gespreksvaardig zijn inhoudt. Vervolgens geven we aan wat dit betekent voor het onderwijs aan taalleerders die op weg zijn naar B1.

Wat vraagt een gesprek op B1?

Op B1 wordt een spreker geacht een gesprek te kunnen voeren over alledaagse en niet-alledaagse onderwerpen uit de eigen leefwereld en daarbuiten, in een werk- of opleidingsomgeving. Sprekers moeten op B1, naast het uitwisselen van feitelijke informatie, ook hun mening kunnen uiten en hun gevoelens onder woorden brengen. Een goed gesprek vraagt van de gesprekspartners dat zij luisteren naar de ander en een passende reactie geven. Zij moeten in staat zijn een probleem te verhelderen en instemming of afkeuring onder woorden kunnen brengen. Daarnaast moeten zij op een beleefde manier commentaar kunnen geven op de visie van anderen. In werk en opleiding worden zij geacht zich actief op te stellen. Dat betekent dat zij niet alleen reageren op onderwerpen die door anderen worden aangedragen, maar in een gesprek zelf ook punten inbrengen en zo nodig een andere wending geven aan het gesprek.

Kenmerkend voor de stap van A2 naar B1 is dat de context breder wordt en de eisen aan de uitvoering hoger. De taalleerder kan zich op B1 in meer verschillende taalsituaties redden; situaties die ook meer op het gebied van werk en opleiding liggen. De gesprekspartner past zijn taalgebruik aan de taalgebruiker op A2 aan door langzaam en duidelijk te spreken, te controleren of hij of zij begrepen wordt en waar nodig te herformuleren of te herhalen. De gesprekspartner biedt op A2 hulp bij het formuleren en verhelderen van wat de taalgebruiker wil zeggen. Vragen en uitingen zijn direct aan de taalgebruiker gericht. Kenmerkend voor B1 is dat de spreker minder steun van de gesprekspartner krijgt in een gesprek. Van de B1-spreker wordt ver-

wacht dat hij of zij zelfstandiger opereert tijdens het voeren van gesprekken. Daarnaast zullen gesprekspartners of luisteraars hogere eisen stellen aan de passendheid, beleefdheid en andere sociale aspecten van de communicatie. Hoe beter de taalleerder gaat spreken, hoe minder toegeeflijk de ander zal zijn voor taalfouten.

Kenmerkend voor B1 is dat de spreker minder steun krijgt

Communicatieve competentie

Een goede spreker die de hiervoor genoemde kenmerken laat zien, noemt men 'communicatief competent'. Mondelinge taalvaardigheid is een onderdeel van communicatieve competentie. In het supplement van het Europees Referentiekader (ERK) dat in 2018 verschenen is, worden deelcompetenties onderscheiden: **linguïstische competentie**, **pragmatische competentie** en **sociolinguïstische competentie** (Taalunie, 2018). Op deze drie onderdelen wordt in elke taalgebruikssituatie tegelijkertijd een beroep gedaan. Ze zijn met elkaar verweven. Het zijn volgens de auteurs van het supplement geen afzonderlijk opererende competenties en ze kunnen dan ook niet geïsoleerd van elkaar worden geleerd, geoefend of beoordeeld. We lichten ze hierna kort toe.

Linguïstische competentie

Linguïstisch competent is een spreker die de kennis van de taal als **stelsel** correct inzet: het bereik en de beheersing van de woordenschat, fonologische beheersing en grammaticale correctheid. Hoeveel woorden ken je en kun je die ook goed gebruiken? Hoe zijn je uitspraak, intonatie, ritme en klemtoon, spreektempo en verstaanbaarheid? Hoe zijn je zinnen opgebouwd? Deze onderdelen krijgen gewoonlijk voldoende aandacht in taallessen aan inburgeraars.

Sociolinguïstische competentie

Een spreker is sociolinguïstisch competent als hij of zij goed kan omgaan met de **sociale dimensie** van taalgebruik in verschillende settingen. Ben je beleefd genoeg in een situatie, zowel talig als in houding? Ben je je bewust van gespreksconventies en handel je daar ook naar? Ben je vriendelijk genoeg? Ben je je voldoende bewust van de belangrijkste verschillen in gewoonten, gebruiken, houdingen, waarden en overtuigingen tussen de betrokken gemeenschap en die van jouzelf?

Taal is hier een belangrijk uitdrukingsmiddel voor. Voor het onderwijs betekent dit dat aandacht voor hoe je iets zegt in een bepaalde context van belang is, evenals de non-verbale uitingen (gebaren, blikken en houding).

Pragmatische competentie

Pragmatische competentie heeft betrekking op **interactieve** en **strategische** aspecten van taalgebruik tijdens de gespreksituatie. Ben je in staat het woord te nemen en aan de beurt te komen? Hoe flexibel ben je, kun je meebewegen met de andere spreker? Heb je zicht op hoe het gesprek verder zal gaan? Ook coherent en samenhangend spreken en vloeiendheid (of iemand 'een vlotte prater' is) vallen hieronder. Richting B1 wordt de ontwikkeling van de pragmatische competentie nog belangrijker omdat je onafhankelijker moet kunnen opereren. In het taalonderwijs is daarom aandacht voor de opbouw van gesprekken van belang, evenals de taal die je nodig hebt om je ook strategisch goed te kunnen redden tijdens het voeren van een gesprek.

Een goede spreker noemt men 'communicatief competent'

Communicatief competent door een integratieve aanpak

In lessen gespreksvaardigheid in de inburgeringsklas is er meestal geen gebrek aan aandacht voor de ontwikkeling van de linguïstische competenties woordenschat, uitspraak en grammatica. In het ERK wordt zoals eerder gezegd benadrukt dat de drie hiervoor onderscheiden componenten van communicatieve competentie onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn. We onderschrijven dit standpunt. Communicatief competent worden en een goed gesprek op het juiste niveau leren voeren, vraagt om een aanpak waarin de drie soorten competenties een plaats hebben. De linguïstische competenties: de ander kunnen verstaan en begrijpen, overparate kennis over het onderwerp beschikken en geautomatiseerd taalgebruik in kunnen zetten. De sociolinguïstische competenties: kennis hebben van veel verschillende situaties en gesprekstypen en je daarin sociaal en beleefd kunnen handhaven. En de pragmatische competenties: effectieve communicatieve gespreksstrategieën om het gesprek goed te kunnen voeren. Hierna formuleren we een aantal uitgangspunten voor een **integratieve** aanpak. Deze is gericht op ontwikkeling

van alle delen van communicatieve competentie. Taalleerders werken gelijktijdig aan hun linguïstische, sociolinguïstische en pragmatische competentie.

1. Bereid een gesprek goed voor

Bij elke gespreksopdracht moeten de sprekers eerst de kans krijgen om zich grondig voor te bereiden op het gesprek. Zij moeten zich een beeld vormen van de context en bedenken wat zij willen zeggen en hoe zij het kunnen zeggen. Ze moeten niet alleen bedenken wat zij zelf willen vragen of zeggen, maar ook wat zij voor antwoord terug kunnen verwachten en hoe ze daarop zullen reageren. Een gesprek buiten de les wordt in de les voorbereid. Bespreek: met wie ga ik het gesprek voeren, waar en wanneer, waarover ga ik praten, wat wil ik zeggen en hoe wil ik het zeggen, met daarbij een aantal vragen of steekwoorden als spiekbrief.

2. Focus op verstaanbaarheid

Verstaanbaarheid van de spreker is een voorwaarde voor begrijpelijkheid van de spreker. Inschatting van het taalniveau van anderstaligen wordt beïnvloed door de vloeiendheid van de spreker. Het 'ritme' en de 'melodie' van de taal kan en moet men al in een vroeg stadium leren. Het oefenen met hele zinnen heeft daarbij de voorkeur boven het aanbieden van losse woordjes. Door middel van voorbeeldzinnen worden verschillen-

de intonatiepatronen aangereikt. Taalleerders oefenen met uitspraak door meerdere malen naar de vraag- en antwoordzinnen te luisteren, ze na te spreken en pas als het spreken vlot gaat ook mee te lezen. Wie 'de muziek' van de taal goed te pakken heeft wordt gemakkelijker begrepen.

3. Automatiseer routines

Laat 'handige zinnen' uit het hoofd leren. Alle taalleerders hebben baat bij het leren van routines, uitdrukkingen en vaste woordcombinaties; voor het voeren van gesprekken moet je immers hele zinnen kunnen produceren en bovendien zijn deze 'chunks' gemakkelijker op te halen uit het geheugen dan losse woorden. Nog voordat taalleerders inzicht hebben in grammaticale constructies, voordat zij alle vervoegingen van een werkwoord beheersen, kunnen zij zich routines eigen maken waarmee ze een gesprek kunnen voeren en gaande kunnen houden. Slijp vraag- en antwoordsequenties in, liefst met behulp van audiomateriaal. Veel ruimte voor (re)productieve oefening helpt taalleerders al snel vlot en goed uit hun woorden te komen (BVNT2, 2021).

4. Plaats woorden in een betekenisvolle context

Bied nieuwe woorden aan in een betekenisvolle, relevante context, om ervoor te zorgen dat de taalleerder voldoende 'munitie' heeft om zich te kunnen redden in zijn of haar werk- of opleidingswereld buiten de les. Voor inburgeraars die al werk of een stage hebben, of die doorstromen naar een opleiding: selecteer veelvoorkomende algemene en specifieke begrippen uit de opleidings- en instructietaal en bied die aan in een betekenisvolle context. Laat taalleerders zelf actief woorden uit hun eigen werkomgeving en vakgebied verzamelen, bijvoorbeeld door hen folders van hun werk bijeen te laten zoeken (Bolle & Meelis, 2017).

Taalleerders werken gelijktijdig aan hun linguïstische, sociolinguïstische en pragmatische competentie

5. Oefen eerst binnen en dan buiten de les

Gesprekken leren voeren doe je door goed voorbereid gespreksopdrachten uit te voeren. Oefen tot het spreken vlot gaat voordat de stap naar buiten wordt gezet. Deze cyclus komt overeen met het ABCD-model van Neuner (Bossers et al., 2015). Besteed hierbij aandacht aan de mogelijke reactie van de gesprekspartners en aan wat de taalleerder kan doen als hij of zij het antwoord niet verstaat of niet begrijpt (om verduidelijking of herhaling vragen). Voorbeeldzinnen en woordenlijsten dienen hierbij als houvast en als voorbeeld. Laat taalleerders daarna gesprekken voeren in hun directe leefomgeving (winkels, schoolplein, enzovoort). Daag werkende inburgeraars uit gesprekjes te voeren met Nederlandstalige collega's.

6. Evalueer elk gesprek en praat over leren

Elk gesprek, binnen of buiten de les, kan leerzaam zijn, ongeacht of het geslaagd is. Taalleerders moeten daartoe wel evalueren. Begreep je de ander? Heb je gezegd wat je wilde zeggen? Lukte het om het goed te zeggen? Was je goed voorbereid? Ging het zoals je dacht dat het zou gaan? Was het beleefd en passend genoeg? Wat doe je volgende keer anders? Wat ga je dan zeggen?

Door middel van goed voorbereide, systematisch opgebouwde en gecontextualiseerde gespreksopdrachten die uitgebreid worden geëvalueerd werken taalleerders geïntegreerd aan alle drie de doelen van communicatieve competentie.

Ken je dit materiaal?
Ken je dat materiaal?
Ken je deze materialen?

Hoe heet dat spul?
Hoe heet die stof?
Hé, wat voor spul is dat?
Hé, wat voor stof is dat?

Jazeker, dat is porselein.
Jazeker, dat is zijde.
Ik ken ze geen van beide.

Ik weet het niet.
Ik zou het echt niet weten.
Geen flauw idee.
Dat ben ik weer vergeten.

Vakgesprekken

Deze aanpak om aan gespreksvaardigheid te werken wordt gehanteerd in de methode gespreksvaardigheid **Vakgesprekken. Praten over je beroep** (Bolle, 2021). Met het nieuwe inburgeringsstelsel in het vooruitzicht is deze methode, oorspronkelijk verschenen in 2001, actueler dan ooit. Op veler verzoek hebben we het materiaal, bedoeld om gespreksvaardigheid in de context van het beroep van A2 naar B1 te ontwikkelen, opnieuw uitgegeven. Inburgeraars bereiden zich met **Vakgesprekken** voor op hoe je gesprekken voert op B1 in het onderwijs en op de werkvloer en leren hoe je een effectief vakgesprek voert.

Tiba Bolle
Petra Popma

Tiba Bolle is trainer en coach van taal- en vakdocenten in het mbo en senior-adviseur taalbeleid bij het ITTA, Universiteit van Amsterdam.

Correspondentie: tiba.bolle@itta.uva.nl

Petra Popma is senior-adviseur en trainer in de ISK, de inburgering en in basisvaardigheden bij het ITTA, Universiteit van Amsterdam.

Correspondentie: petra.popma@itta.uva.nl

Noot

1. Het gemeenschappelijk Europees Referentiekader voor talen (afgekort ERK), is een richtlijn voor verschillende Europese talen om het niveau waarop iemand de taal beheerst te beoordelen.

Literatuur

Bolle, T. (2021). **Vakgesprekken. Praten over je beroep**. Uitgeverij Eenvoudig communiceren.

Bolle, T., & Meelis, I. van (2017). **Taalbewust beroepsonderwijs. Vijf vuistregels voor effectieve didactiek**. Uitgeverij Coutinho.

Bossers, B., Kuiken, F., & Vermeer, A. (red.). (2015). **Handboek Nederlands als tweede taal in het volwassenenonderwijs**. Bussum: Coutinho.

BVNT2. (2021). **Hoe komen we naar B1? Geef ruimte aan natuurlijke manieren van taalverwerving**. Blog 10. bvnt2.org/b1-project/10-geef-ruimte-aan-natuurlijke-manieren-van-taalverwerving

Taalunie. (2018). **Gemeenschappelijk Europees referentiekader voor moderne vreemde talen: leren, onderwijzen, beoordelen**. Supplement met nieuwe descriptor. taalunie.org/publicaties/50/gemeenschappelijk-europees-referentiekader-voor-moderne-vreemde-talen

NLtraining zoekt NT2-docenten!

Wil je deel uitmaken van een van de grootste en meest innovatieve taalscholen?

NLtraining groeit en daarom zoeken we nieuwe NT2-docenten. Groei mee en profiteer van:

- De jaarlijkse OntwikkelMaart en andere workshops voor deskundigheidsbevordering
- Aandacht voor kwaliteit, groei en persoonlijke ontwikkeling
- Goede secundaire voorwaarden
- De nieuwste en beste lesmethodes
- Een werkgever die altijd gaat voor de beste lesomstandigheden: voor deelnemer en docent

Geïnteresseerd?
Scan dan de QR-code
bel naar 06-82068855
of mail naar ulrich@nltraining.nl

